

ELBOCSÁTOTT NYELVEK

avagy az egykori Pozsony soknyelvű közegének mai nyomai

Jozef Tancer nyelvész, germanista szlovákul 2016-ban megjelent *Elbocsátott nyelvek* című kötete nem véletlenül lett sikerkönyv: olyan témát jár körül sajátos formában, amely az 1990 előtti évtizedekben, ha nem is volt tabu, nem került szóba a nyilvánosságban. A *Hogyan beszélünk egykor Pozsonyban?* alcímet viselő könyv húsz interjút tartalmaz: beszélgetéseket olyan emberekkel, akik gyermek- és fiatakorukat a két háború közötti Pozsonyban töltötték, akkor, amikor a többnyelvűség a város soknemzetiségű polgársága számára természetes volt. Hogy mit jelentett ez a hétköznapokban, azt számos példával illusztrálja a szerző, elsősorban a jelenség szituációkhoz kötöttségét hangsúlyozva. Az ugyanis, hogy magyarul, németül vagy éppen jiddis nyelven beszéltek egymással az emberek a hivatalokban, a piacon, a családi ebédek alkalmával, az üzletekben vagy a szomszéddal a tornácra folytatott társalgás során, a helyzetektől függően változott. Az azonban biztos állítható, hogy az egy nyelvű pozsonyi polgár ritka volt, mint a fehér holló.

Tancer arra volt kíváncsi, miként éltek meg a régi Pozsony lakói a soknyelvűséget, hogyan használták környezetük nyelveit. Rákérdez a nyelvek elsajátításának módjára, az interjúalanyok családi nyelvhasználati szokásaira, és ezekből a beszélgetésekből sajátos műfajú, az *oral historyt* a szociolingvisztikával és a hétköznapok történelmével ötvöző, érdekes és tanulságos könyv kerekedik ki. Az 1916 és 1933 között született beszélgetőpartnerek németként, magyarként, szlovákként, zsidóként vallanak a két háború közti Pozsony nyelvi helyzetéről, de persze nem csak arról. Mivel a történetek nem korlátozódnak a két háború közötti időszak történéseinek felidézésére, a beszélgetésekben a háborús évek és a huszadik század második felének sűrű időszaka is szóba kerül.

Az interjúkból kibontakozó *nyelvi életrajzok* hihetetlenül sokszínűek, mert az itt megszólaló egykori pozsonyiak sorsa sokfelé kanyarodott: volt, aki a városban maradt 1945 után is, de még többen emigráltak: Ausztriától, Csehországtól és Németországtól Argentínáig, Izraelig és az USA-ig számos ország lett az egykori pressburgiak új hazája. E sokféleség miatt mondhatjuk, hogy az egész huszadik századra ráláthatunk a szövegek sajátos szemszögéből, az interjúalanyok társadalmi hátterének változatossága miatt pedig az egykori pozsonyi polgárság szinte valamennyi rétege, csoportja képviselteti magát, emellett munkások és parasztok hétköznapjaiba is bepillanthatunk. Az interjúk nyelve élvezetes, a laikus olvasó számára is könnyen érthető, mert a beszélők köznapi, társalgási nyelven szólnak meg. A beszélgetésekhez a szerző egy-egy rövid esszében közérthető szakmai magyarázatokkal szolgál nyelv és ideológia, nyelv és identitás, nyelvi repertoár, nyelvi nevelés, többnyelvűség és egy nyelvűség fogalmai, illetve összefüggései értelmezéséhez.

A könyvet elolvasva alapvetően másként gondolkodunk az anyanyelv, az idegen nyelv fogalmairól és képzeteiről, de a könyv fontos kulcs lehet a multietnicitás és multikulturalitás gyakorlati működésének megismeréséhez, térségünk kultúrtörténetének alaposabb megértéséhez is.

Balogh Magdolna